

Laiks, kas japarcies

Atļaut bērnam ātrāk kļūt par pieaugušo vai mudināt dzīvot atbilstoši savam vecumam?

Ieva Alberte

Pats varēšu nopirkt cigaretes. Iešu uz klubiem, kur mani neieaida. Strādāšu un sāksšu dzīvot atsevišķi. Iegūšu autovadītāja apliecību un braukšu, kur gribu. Kad kļūšu astoņpadsmit gadu vecs, būšu neatkarīgs un «sāksies istā dzīve. Labāka un citāda», Ieva Garjāne, Līvānu jauniešu konsultatīvā centra *Paspārne* konsultante, ik dienu tiekoties ar pidsmitniekiem, pārzina jauniešu vēlmes un problēmas. Patlaban *Paspārne* veido filmu *Piecas minūtes, pirms kļūstu pieaudzis*, kas stāstīs par piecpidsmit līdz septiņpidsmit gadu vecu jauniešu dzīvi. Pirms filmas tapšanas anketēti aptuveni trissimt jauniešu, no kuriem lielākā daļa par aktuālākajām problēmām atzinusi attiecības ar vienaudžiem, vēlmi būt neatkarīgiem, kā arī nesaņemšanos ar vecākiem. Ko darīt vecākiem — atļaut bērnam ātrāk kļūt par pieaugušo vai mudināt dzīvot atbilstoši savam vecumam?

Ar aliņu pieturā

«Kaut ātrāk man būtu astoņpidsmit gadu. Noliktu tiesības un brauktu, kur gribu,» sešpidsmitgadnieks Kārlis iztēlojas, cik viegli tad būtu noorganizēt ar draugiem kādu *tusiņu* zaļumos. Prom no vecākiem. Vidzemes lauku ciematā, kur Kārlis dzīvo, autobuss uz upes pusī brauc tikai divreiz dienā. Brīvdienās vienu reizi. «Apnicis vazāties līdzī vecākiem un krustmāšu jubilejās ēst un sēdēt,» Kārlis negribīgi novelk.

Ja vien apkārtne būtu iespēja strādāt, Kārlis mēģinātu pīestrādāt un sapeļnīt pirmo naudu, lai sakrātu pats savam braucamajam — jaunam velosipēdam. «Pēc skolas un brīvdienās nav, kur atpūsties. Vasarā vēl uz ezeru var aizskriet, bet ko darīt rudenī un ziemā?»

Visvairāk Kārli kaitina skolotāji, pārdevēji un vecāki vai visi, kuri kaut ko aizliedz. «Kad ieeju kafejnīcā vai veikālā, pārdevēja skajā balsī jau klie dz, ka pārvērtīšos par alkoholiķi, Bet es pat uz pudelēm nepaskatījos!» Kad ārpus veikala izdodas atrast kādu uzticības personu, Kārlis iedod naudu un pēc mirkļa jau stāv ar alus pudeli rokās un, ja vien apkārt būtu draugi, dotos pasēdēt tuvējā autobusa pieturā.

«Brauc garām skolotāja un klie dz, ka piecūkojam apkārtnī. Bet mums nav citas vietas, kur pasēdēt!» Kārlis novērojis, ka tieši daudzi skolēni, draugi un klasesbiedri pamet laukus, jo tur trūkst brīvā laika pavaišanas iespēju. Neapmierinot arī skolotāju attieksme pret skolēnu. «Skolotājs atnāk stundu vienkārši novadīt. Viņam neinteresē — saprotu es kaut ko no viņa teiktā vai ne. Kad beigšu skolu, pateikšu viņiem visu, ko par mācību procesu domāju.»

Vecāki Kārlim neesot autoritāte, jo «kā viņi var nesaņemst, ka man ir savas intereses! Es neesmu bēbis. Neskriešu taču kādam braucamajam zem riteniem un tusiņā nevienam galvu nost neraušu.»

Kamēr ar Kārli sēžam vietējā kafejnīcā, pie otra galdiņa piesēž jauna, slaida, piecpidsmitgadniece un augumā mazāks puisis. «Cik gadus tu man dotu?» meitene jautā puisim. «Nūū, septiņpidsmit,» puisis novelk un meitene burtiski izšķīst priekā. Kosmētika un apģērbs sniedzis cerēto — viņa izskatās vecāka par saņemtiem gadiem.

FOTO — ILMĀRS ZNOTNŠ, DIENA

Kad kļūšu astoņpidsmit gadu vecs, būšu neatkarīgs un sāksies istā dzīve. Labāka un citāda...

Vecāki mūs nesaprot

Strādājot jauniešu centrā *Paspārne*, Ieva Garjāne pārliecinājusies — jaunieši uzskata, ka, «sasniedzot astoņpidsmit gadu vecumu, viss mainīsies. Viņi neapzinās sava vecuma iespējas, un viņiem šķiet, ka ir pietiekami gudri, lai uzsāktu patstāvīgu dzīvi. Visu bremzē — jo tas, ka nav pašiem savas naudas. Viņi nepadomā, ka lielākais mīnuss ir dzīves pieredzes trūkums. Spārnī aug, bet lidot viņi vēl neprot un nevar.»

Svarīga tēma ir attiecības — ar mīloto, ar ģimenes locekļiem. Sešpidsmitgadnieki vairs neesot pamatskolnieki, kuri met acis uz pretējo dzimumu un mēģina iepatīkties, bet gan cilvēki ar attiecībām un konkrētām to problēmām. Šajā laikā arī samežgoties attiecības ar vecākiem.

«Lai arī attiecības ar ģimeni viņi sauc par labām, tomēr atklāj, ka jūtas «senču» nesaņemst. Jaunieši uzskata, ka vecāki pārāk daudz viņus grib vadīt un ierobežot. Tikai ļoti reliela daļa no aptaujātajiem

grib dzīvot ar vecākiem,» norāda Ieva Garjāne.

Kā rīkoties vecākiem? Atļaut bērniem brīvu vaļu vai mudināt dzīvot atbilstoši savam vecumam, tādējādi atturot no pārdrošiem soļiem? «Viss atkarīgs no audzināšanas ģimenē. Bērnam vajag uzticēties un dot konkrētu brīvību jau no bērnības. Ja divus gadus vecam bērnam atļauj ielikt šķīvī ēdienu no katla — tas ir la-

bi,» vērtē I.Garjāne.

Vēlme būt pieaugušam, uzņemties pieauguša cilvēka atbildību un baudīt privilēģijas «ar visiem pieaugušā atribūtiem,» psihologs Viesturs Reņģe šīs pidsmitnieku vēlmes dēvē par saprotamām un saistītām ar pārejas vecumu, kad «vienam ir liela vēlēšanas kļūt vecākam, bet cits vēlas palikt bērnībā.

Grūti noteikt robežu, kur

Tavas tiesības

Padsmitnieka tiesību ceļvedis

Kopš dzimšanas brīža cilvēkam ir tiesības:

■ uz privāto dzīvi, telpu un korespondenci, paust viedokli, uz ticību — reliģisko piederību nosaka vecāki, uz bīdrošanos — stāties organizācijās, kas neapdraud veselību un dzīvību, iegūt patentu un autortiesības. Ar vecāku atļauju iegūt pasi, ja tā vajadzīga ceļošanai.

■ No 12 gadu vecuma oficiāli drīkst pārvietoties ar velosipēdu. Lai to darītu, nepieciešama speciāla velosipēda vadītāja apliecība, ko iegūst, nokārtojot eksāmenu. Ar šo apliecību var vadīt arī mopēdu un motorolleru.

■ No 15 gadu vecuma oficiāli drīkst strādāt. Izņēmuma gadījumos — no 13 gadu vecuma.

■ No 16 gadu vecuma ir tiesības iegūt pasi, mainīt vārdu un uzvārdu, precēties — ar vecāku atļauju.

■ Kopš 18 gadu vecuma cilvēks ir rīcīspējīga persona un jauts precēties, vēlē, iegādāties tabakas izstrādājumus un alkoholu, reģistrēt uzņēmumu un ipašumu uz sava vārda, ņemt naudas aizdevumu bankās, iegūt autovadītāja apliecību, te-tovēties.

sākas un beidzas bērns. Viduslaikos tādu pusaudža gadu nebija, un jaunieši sāka strādāt jau tūdaļ pēc desmit gadu vecuma sasniegšanas».

Psihologs iesaka vecākiem atcerēties, kādi pašī jaunībā bijuši, un apzināt robežu, kad pusaudža uzvedība var kļūt bīstama. «Nevajadzētu ne aizliegt, ne atļaut. Kopā ar jauniešiem šīs laiks vienkārši ir jāpārcieš.»♦